

DOI: <https://doi.org/10.37634/efp.2025.4.11>
УДК 343.9

Максим Борисович СТАРОВОЙТ
аспірант, Державний податковий університет
ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-5107-2740>
e-mail: starovoi.lawyer@gmail.com

АДВОКАТУРА У СИСТЕМІ СУБ'ЄКТІВ ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИННОСТІ У СФЕРІ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті досліджено місце адвокатури в системі суб'єктів запобігання злочинності у сфері економічної діяльності, проаналізовано її превентивну роль, включаючи види діяльності, спрямовані на запобігання злочинам. Обґрунтовано необхідність єдиної стратегії для недержавних суб'єктів у протидії економічній злочинності. Запропоновано рекомендації з удосконалення нормативного регулювання та практичної діяльності адвокатури як важливого елемента громадянського суспільства, що сприяє зниженню рівня економічних правопорушень.

Ключові слова: адвокатура, запобігання злочинності, правовий захист, фінансовий моніторинг

ВСТУП

Сучасні реалії характеризуються зростанням економічної злочинності та якісною трансформацією її форм, що спонукає до пошуку нових підходів і вдосконалення наявних механізмів її запобігання. Ефективна протидія економічній злочинності вимагає проактивного, випереджального підходу, що зумовлює постійну еволюцію системи суб'єктів, залучених до цієї діяльності. У цьому контексті дедалі більшої актуальності набуває аналіз ролі недержавних суб'єктів, зокрема адвокатури, яка поєднує функції правового захисту з потенціалом превентивного впливу на злочинність.

Аналіз проблеми дослідження

Питанням діяльності адвокатури як суб'єкта запобігання злочинності присвячено праці таких дослідників, як Ю.П. Алєніна, В.В. Бахіна, В.В. Голіні, О.М. Джузи, В.В. Коваленка, О.Г. Колба, М.В. Лотоцького та ін. Ці роботи мають значну теоретичну і практичну цінність, однак здебільшого зосереджені на окремих аспектах адвокатської діяльності. Комплексного дослідження місця адвокатури як інституту громадянського суспільства в системі суб'єктів запобігання злочинності у сфері економічної діяльності досі не проведено, що підкреслює актуальність цього питання.

МЕТА статті – аналіз видів діяльності адвокатури у сфері запобігання економічній злочинності та розроблення науково обґрунтованих пропозицій зі створення стратегії участі адвокатів, як суб'єктів у цій діяльності.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Теоретичне підґрунтя дослідження базується на аналізі законодавчих і нормативно-правових актів, а також наукових праць, присвячених протидії та запобіганню легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом. У дослідженні застосовано комплекс принципів, методів і підходів, які ґрунтуються на загальнонаукових і спеціалізованих методах дослідження.

РЕЗУЛЬТАТИ

Система суб'єктів запобігання злочинності охоплює сукупність державних і недержавних суб'єктів, об'єднаних спільною метою – протидією правопорушенням через скоординовану діяльність у часі та просторі. До її складу входять законодавчі, виконавчі та судові органи, установи державного й господарського управління, навчальні та виховні заклади, трудові колективи, гро-

мадські організації, охоронні структури, сім'я та окремі громадяни [1, с. 151]. У межах цієї системи виокремлюють дві підсистеми: державні суб'єкти, діяльність яких чітко регламентована законодавством, і недержавні суб'єкти, правовий статус яких залишається менш визначеним.

До недержавних суб'єктів відносять громадські організації, релігійні об'єднання та засоби масової інформації. Проте місце адвокатури в цій системі викликає дискусію через її унікальний статус. Відповідно до Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» (від 05.07.2012 р. № 5076-VI) адвокатура є недержавним самоврядним інститутом, який забезпечує захист, представництво та надання правової допомоги на професійній основі. Також гарантується незалежність адвокатури від органів державної влади та місцевого самоврядування. Згідно з п. 1 ч. 1 ст. 23 Закону професійні права, честь і гідність адвоката гарантуються та охороняються Конституцією України, зокрема: забороняються будь-які втручання і перешкоди здійсненню адвокатської діяльності [2]. Така автономія підкреслює особливу роль адвокатури як суб'єкта громадянського суспільства, що сприяє реалізації прав і свобод громадян поза межами державного впливу.

А.М. Подоляка визначає адвокатуру як унікальне юридичне явище, єдину організацію, яка виконує державну (публічно-правову) функцію, і водночас не є державним органом, вона, навпаки, зберігає незалежність від держави [6, с. 12].

Незалежність адвокатури від держави повинна залишатися основним принципом цього правозахисного інституту та необхідною передумовою для довіри людей до захисту їхніх прав. Не володіючи владними повноваженнями, адвокатура впливає на правові процеси завдяки силі інтелекту, знанням про належну соціально значущу поведінку як окремих осіб, так і колективів, організацій та самої держави.

Водночас, надаючи кваліфіковану юридичну допомогу, адвокати захищають не лише приватні інтереси, а й суспільний інтерес, який полягає передусім у забезпеченні режиму законності, своєчасному припиненні порушень прав людини, їх відновленні та запобіганні таким порушенням у майбутньому. Так, юридична підтримка адвокатури сприймається як одна з ключових гарантій прав особи, що реалізується через взаємодію держави та громадянського суспільства.

Основна соціальна місія та фундаментальне завдання

адвокатури полягають у захисті прав людини. Цей принцип має стати визначальним для вирішення питання про ефективне функціонування цього надзвичайно важливого інституту забезпечення права.

Діяльність адвокатури у сфері запобігання злочинності можна умовно розділити на позапроцесуальну та процесуальну.

Позапроцесуальна діяльність включає надання правових консультацій, роз'яснень, супровід діяльності юридичних і фізичних осіб, складання документів правового характеру, а також підтримку осіб під час виконання покарань чи їх соціальної реабілітації після звільнення. В.В. Коваленко та О.Г. Колб визначають превентивну діяльність адвокатури як добровільну, передбачену законом активність, спрямовану на виявлення детермінант злочинності, їх усунення чи нейтралізацію через захист прав і законних інтересів громадян [3, с. 76].

Процесуальна діяльність охоплює участь адвоката в цивільному, адміністративному, господарському та кримінальному процесах як захисника або представника сторін. У цьому контексті адвокат має можливість виявляти криміногенні фактори, причини та умови, що сприяють вчиненню правопорушень, попереджати нові злочини з боку клієнтів і захищати їх від порушень прав державними органами. Наприклад, адвокат може подавати адвокатські запити з метою отримання доказів та клопотання про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному процесі.

Особливістю діяльності адвокатури є наявність законодавчих гарантій, таких як заборона втручання в її роботу, захист життя, здоров'я та майна адвокатів і їхніх сімей, а також спеціальний порядок притягнення до відповідальності. Ці гарантії надають адвокатурі унікальний статус серед недержавних суб'єктів, посилюючи її потенціал у запобіганні злочинності, зокрема й у сфері економічної діяльності.

У цьому контексті важливим є визначення поняття економічної злочинності та категорій злочинів, які може бути віднесено до цієї сфери, оскільки це впливає на формування чітких підходів у роботі суб'єктів, що займаються запобіганням економічним злочинам, до єдиного порядку обліку правопорушень, скоєних на підприємствах, в установах та організаціях за різними видами економічної діяльності.

Незважаючи на те, що досі немає єдиного тлумачення поняття «економічна злочинність», у звичних нам політичних дискурсах такі злочини використовуються як синоніми з фінансовими злочинами. Науковці Н. Лорд і М. Леві виділяють кілька чітких характеристик, які свідчать про те, що злочин відноситься до сфери економіки:

- злочини, які зазвичай не пов'язані з насильством і приносять фінансові прибутки чи збитки;
- обман і нечесність як ключові аспекти *modus operandi*;
- навмисне зловживання або неправильне використання законних практик і процедур;
- порушення довіри, чи в законній, чи надуманій домовленості [5].

Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню роз-

повсюдження зброї масового знищення» (№ 361-IX від 06.12.2019 р.) є важливим елементом нормативно-правової бази України, що спрямовано на запобігання здійснення економічних злочинів. Він визначає роль адвокатури як важливий складник системи фінансового моніторингу в Україні. Закон визначає адвокатів та адвокатські об'єднання як суб'єктів первинного фінансового моніторингу (СПФМ) за певних умов, що накладає на них специфічні обов'язки у сфері запобігання та протидії легалізації злочинних доходів і фінансуванню тероризму [4].

Адвокати, адвокатські бюро та об'єднання віднесено до СПФМ, але їхню роль обмежено конкретними видами діяльності. Вони стають суб'єктами моніторингу лише у разі, коли беруть участь від імені або за дорученням клієнта у фінансових операціях з:

- купівлі-продажу нерухомості або управління майном у разі фінансування будівництва житла;
- купівлі-продажу суб'єктів господарювання та корпоративних прав;
- управління коштами, цінними паперами або іншими активами клієнта;
- відкриття та/або управління банківським рахунком або рахунком у цінних паперах;
- залучення коштів, необхідних для створення юридичних осіб та фондів, забезпечення їх діяльності або управління ними;
- створення, забезпечення діяльності або управління юридичними особами, фондами, трастами або іншими подібними правовими утвореннями.

Важливо зазначити, що адвокати не є СПФМ, якщо вони надають послуги в рамках трудових відносин (наприклад, як штатні юристи компанії) або їхня діяльність обмежується наданням правової допомоги, підготовкою документів чи захистом клієнта у суді, що не пов'язано з переліченими операціями.

Одним з ключових аспектів ролі адвокатури в контексті цього Закону є потенційний конфлікт між обов'язками СПФМ і принципами адвокатської діяльності, зокрема збереженням адвокатської таємниці, передбаченої Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність». Адвокати зобов'язані зберігати конфіденційність інформації, отриманої від клієнта, але Закон про фінансовий моніторинг вимагає розкриття даних у разі підозрілих операцій.

Корупція, відмивання грошей, фінансові махінації, податкові злочини, корпоративні злочини, маніпуляції на фінансових ринках – найпоширеніші економічні злочини в Україні, з якими мають справу адвокати. Їх рівень дуже високий і з кожним роком зростає. Останні статистичні дані Всесвітнього дослідження економічних злочинів і шахрайства 2020 р. показують, що 47% українських компаній постраждали від незаконного привласнення майна та хабарництва і корупції протягом 24 місяців [7]. Ці показники перевищують середній світовий рівень, що свідчить про особливу вразливість української економіки до таких злочинів.

Тому дотримання законності для розбудови цілісної системи державного фінансового контролю в Україні є вкрай важливим. Ці статистичні дані підтверджують, що економічні злочини в Україні мають глибокі корені, які пов'язано не лише з недостатньою прозорістю бізнес-процесів, але й зі слабкою системою запобігання та

розслідування таких правопорушень. Наприклад, майже половина опитаних компаній не проводять формальних перевірок доброчесності своїх контрагентів, а 41% організацій не розслідували навіть найбільш значущі випадки шахрайства. Це вказує на прогалини в корпоративному управлінні та низький рівень готовності бізнесу протистояти економічним загрозам.

На тлі цього важливість ролі адвокатури у боротьбі з економічними злочинами стає ще більш очевидною. Адвокати не лише захищають права клієнтів у судах, але й відіграють ключову роль у формуванні культури законності, сприяючи встановленню прозорих механізмів фінансового контролю. Зростання рівня таких злочинів підкреслює необхідність тісної співпраці між державою, бізнесом і громадянським суспільством для створення цілісної системи запобігання та протидії економічній злочинності, що є запорукою сталого розвитку країни.

ВИСНОВКИ

Отже, адвокатура відіграє важливу роль у системі суб'єктів запобігання злочинності у сфері економічної діяльності, де злочини, такі як шахрайство, ухилення від сплати податків чи відмивання грошей, набувають дедалі більшої складності. Завдяки своїй незалежності та професійним компетенціям адвокати можуть ефективно виявляти криміногенні фактори, пов'язані з економічними правопорушеннями, надаючи консультації підприємствам і фізичним особам. Вони сприяють попередженню злочинів через розроблення правових механізмів захисту бізнесу, аналіз договорів та супровід фінансових операцій.

нансових операцій.

Адвокатура України як недержавний самоврядний інститут є важливим суб'єктом системи запобігання злочинності у сфері економічної діяльності, поєднуючи функції правового захисту з превентивним потенціалом. Її діяльність охоплює як процесуальні, так і позапроцесуальні форми, що сприяють виявленню та нейтралізації детермінант злочинності.

Водночас відсутність чіткого нормативного регулювання та стратегічного підходу обмежує її можливості. Розроблення єдиної концепції участі недержавних суб'єктів, зокрема адвокатури, у запобіганні злочинності є необхідною умовою для підвищення ефективності цієї діяльності. Відсутність скоординованого підходу обмежує превентивний потенціал адвокатури. Єдина стратегія дасть змогу інтегрувати адвокатуру до системи запобігання злочинності як повноцінного учасника. Нечітке визначення правового статусу адвокатури як суб'єкта запобігання злочинності та конфлікт між обов'язками СПФМ і адвокатською таємницею створюють правову невизначеність. Відтак, нормативно-правова база потребує вдосконалення. Крім того, для ефективного запобігання економічним злочинам адвокати потребують поглиблених знань у сфері фінансового моніторингу та розширення практичних інструментів превентивної діяльності.

Подальші дослідження може бути спрямовано на аналіз зарубіжного досвіду інтеграції адвокатури в превентивні механізми.

Список використаних джерел

1. Голіна, В.В. та ін. Кримінологія: Загальна та Особлива частини. Харків, 2014. 440 с.
2. Про адвокатуру та адвокатську діяльність. Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text>
3. Коваленко В.В., Колб О.Г. Адвокатура як суб'єкт загальносоціального запобігання злочинам. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2011. № 8–9. С. 73–80.
4. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення. Закон України від 06.12.2019 № 361-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text>
5. Лорд Н., Леві М. Економічна злочинність, економічна кримінологія та серйозні злочини з метою отримання економічної вигоди: про концептуальний і дисциплінарний (роз)порядок об'єкта дослідження. *Журнал економічної кримінології*. 2023. №1. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2949791423000143?via%3Dihub>
6. Подоляка А.М. Захист прав і свобод громадян засобами адвокатури. *Наше право*. 2008. №4. С. 12-17.
7. Всесвітнє дослідження економічних злочинів та шахрайства 2020 URL: <https://www.pwc.com/ua/uk/survey/2020/economic-crime-survey.html>

References

1. Holina V.V. et al. Criminology: General and Special Parts. Kharkiv, 2014. 440 p. [in Ukrainian].
2. On the advocacy and advocacy activities. Law of Ukraine dated 05.07.2012 No. 5076-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text> (Last accessed 30.03.2025). [in Ukrainian].
3. Kovalenko V.V., Kolb O.H. Advocacy as a subject of general social crime prevention. *Bulletin of the Ministry of Justice of Ukraine*. 2011. No. 8–9. pp. 73–80. [in Ukrainian].
4. On Prevention and Counteraction to Legalisation (Laundering) of Criminal Proceeds, Terrorist Financing and Financing of Proliferation of Weapons of Mass Destruction. Law of Ukraine dated 06.12.2019 No. 361-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text> [in Ukrainian].
5. Lord N., Levi M. Economic Crime, economic criminology, and serious crimes for economic gain: On the Conceptual and disciplinary (dis)order of the object of study. *Journal of Economic Criminology*. 2023. No.1. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2949791423000143?via%3Dihub>
6. Podoliaka A.M. Protection of the rights and freedoms of citizens by means of advocacy. *Our Law*. 2008. No. 4. pp. 12-17. [in Ukrainian].
7. Global Economic Crime and Fraud Survey 2020. URL: <https://www.pwc.com/ua/uk/survey/2020/economic-crime-survey.html> [in Ukrainian].

Maksym STAROVOIT

postgraduate student, State Tax University

ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-5107-2740>

e-mail: starovoit.lawyer@gmail.com

ADVOCACY IN THE SYSTEM OF ENTITIES PREVENTING CRIME IN ECONOMIC ACTIVITY

The paper investigates the role of advocacy within the system of entities preventing crime in economic activity, analyzes its preventive role, including types of activities aimed at preventing crimes, and substantiates the need to develop a unified strategy for the participation of non-state entities in countering crime.

The crime prevention system encompasses a range of state and non-state entities united by the common goal of countering offenses through coordinated efforts. It includes legislative, executive, and judicial bodies, state and economic management institutions, educational and training entities, labor collectives, public organizations, security structures, families, and individual citizens. This system is divided into two subsystems: state entities, regulated by law, and non-state entities, with less defined legal status, such as public organizations, religious groups, and media. The bar's position within this framework is debated due to its unique status. Per Ukraine's Law "On the Bar and Legal Practice" (No. 5076-VI, 05.07.2012), the bar is a non-state, self-governing institution ensuring professional defense, representation, and legal aid, independent of state or local authorities. Its autonomy underscores its role as a civil society actor promoting citizens' rights beyond state influence.

A.M. Podoliaka highlights the bar as a unique legal entity, fulfilling a public function while remaining independent from the state. This independence is vital for trust in rights protection. Lacking governmental authority, the bar influences legal processes through intellect and expertise, safeguarding both private and public interests by upholding legality and preventing rights violations. Its social mission centers on human rights defense, critical for its effectiveness.

The bar's crime prevention activities split into extrajudicial (consultations, legal support, document drafting) and judicial (representation in civil, administrative, economic, and criminal cases). Advocates identify crime determinants, protect clients from state overreach, and mitigate risks, bolstered by legal guarantees like non-interference and protection of advocates' safety.

The bar plays a key role in preventing economic crimes like fraud and money laundering. As an independent, self-governing entity, it detects crime factors, advises businesses, and enhances prevention. However, unclear regulations and limited coordination hinder its potential, requiring a unified strategy and legal clarity.

Keywords: *advocacy, crime prevention, legal protection, financial monitoring*